

Advies Wet verruiming mogelijkheden mondelinge behandeling

Dit document bevat de alternatieve tekst van het origineel. Dit document is bedoeld voor mensen met een visuele beperking, zoals slechtzienden en blinden.

De minister voor Rechtsbescherming
drs. S. Dekker
Postbus 20301
2500 EH Den Haag

Datum: 20 februari 2019
doorkiesnummer: 088-361 33 17
e-mail: wetgeving.rvdr@rechtspraak.nl

Inhoud van de brief

Geachte heer Dekker,

Bij bericht van 13 februari 2019, verzocht uw ministerie de Raad voor de rechtspraak (de 'Raad') om een reactie op het wetsvoorstel verruiming mogelijkheden mondelinge behandeling (het 'Wetsvoorstel').

HET WETSVOORSTEL

Het Wetsvoorstel regelt de stopzetting van het verplicht digitaal procederen in civiele handelszaken bij de rechtbanken Gelderland en Midden-Nederland en de verruiming van de mogelijkheden voor de mondelinge behandeling in civiele zalen voor alle gerechten en in alle zaken. Daarnaast worden enkele urgente aanpassingen voorgesteld voor het verplicht digitaal procederen bij de Hoge Raad.

Na overleg met de gerechten, adviseert de Raad als volgt.¹

¹ De Raad voor de rechtspraak heeft op grond van artikel 95 van de Wet op de rechterlijke organisatie een wettelijke adviestaak met betrekking tot nieuwe wets- en beleidsvoorstellen die gevolgen hebben voor de rechtspraak. De adviezen worden vastgesteld na overleg met de gerechten. De Raad voor de rechtspraak is een adviescollege in de zin van artikel 79 en 80 van de Grondwet. Bij het opstellen van zijn adviezen beoordeelt de Raad de voorgenomen wet- en regelgeving in het bijzonder op de gevolgen voor de organisatie en de werklast van de gerechten en op de (praktische) toepasbaarheid en uitvoerbaarheid. Rechters zijn bij de behandeling van individuele zaken niet gebonden aan de inhoud van de wetgevingsadviezen van de Raad voor de rechtspraak.

ADVIES

1. Opmerkingen vooraf

De Raad wenst allereerst op te merken dat hij de wijze waarop de Rechtspraak bij de gedachtevorming over de in te voeren bepalingen uit de KEI-wetgeving is betrokken op prijs stelt. Voor de Rechtspraak heeft steeds voorop gestaan dat de beoogde procesvernieuwing - in het bijzonder de verruiming van de mogelijkheden voor de mondelinge behandeling en de versterking van de regie van de rechter - wenselijk is, maar dat substantiële extra werkbelasting voor de civiele griffies en teams - zonder afspraken te hebben kunnen maken over adequate financiering om die extra werkbelasting op te kunnen vangen en het ontbreken van de daarvoor noodzakelijke digitale verbindingen - zoveel mogelijk moet worden vermeden. Daarnaast acht de Rechtspraak het van groot belang dat er zo spoedig mogelijk een einde komt aan de pilots verplicht digitaal procederen in de rechtbanken Gelderland en Midden-Nederland en daarmee aan de verschillen in geldend procesrecht. De Raad is van mening dat in het huidige wetsvoorstel een goede balans is gevonden tussen deze verschillende gezichtspunten. Met die algemene notie vooropgesteld zal de Raad hierna artikelsgewijs zijn inzichten weergeven.

2. Opmerkingen n.a.v. het Wetsvoorstel

Artikel I onderdeel B (artikel 87 lid 5)

Het in het Wetsvoorstel voorgestelde vijfde lid van artikel 87 Rv luidt: 'Partijen verschijnen op de mondelinge behandeling in persoon of bij gemachtigde. In zaken waarin zij niet in persoon kunnen procederen, verschijnen zij bij advocaat. [...]'

In de Invoeringswet (Stb. 2016, 290) is artikel 30k, vierde lid juist op dit punt gewijzigd. De wijziging daarin luidt: 'In artikel 30k, vierde lid, komt de tweede volzin te luiden: In zaken waarin zij niet in persoon kunnen procederen, verschijnen zij bij advocaat, met uitzondering van belanghebbenden.' Deze laatste toevoeging is in het onderhavige wetsvoorstel niet meegenomen. Het is de Raad niet duidelijk waarom dit niet is gebeurd.²

Artikel I onderdeel B (artikel 90 lid 1 en 6)

Artikel 90 lid 6 van het Wetsvoorstel is niet het letterlijke equivalent van artikel 30n lid 6 KEI-Rv ('De griffier stelt het proces-verbaal ter beschikking van partijen'). Volgens het Wetsvoorstel moet de griffier 'zo spoedig mogelijk' een afschrift van het proces-verbaal aan partijen verstrekken (naar het huidige artikel 91 Rv). De reden waarom niet gekozen is voor het letterlijke equivalent van artikel 30n lid 6 KEI-Rv is de Raad niet duidelijk.

Artikel I onderdeel E (artikel 134 - het vervallen van het recht op pleidooi)

Het afschaffen van het recht op pleidooi wordt gezien als krachtige impuls aan de gewenste modernisering van het civiele proces door middel van een mondelinge behandeling. Het (klassieke) pleidooi past immers niet meer in de wijze waarop de

² De toelichting bij deze wijziging in de Invoeringswet luidt: Het uitgangspunt in artikel 30k, vierde lid, dat partijen in zaken waarin zij niet in persoon kunnen procederen, bij advocaat moeten verschijnen, geldt niet voor belanghebbenden. Dit wordt in deze nota van wijziging hersteld in artikel 30k, vierde lid (zie hiervoor in artikel IV, onderdeel 1, A0) (KII 34 212, nr. 6, artikelsgewijze toelichting bij art 279 Rv).

mondelijke behandeling onder de KEI-wetgeving het hart van de civiele procedure beoogt te zijn.

Het voorstel om het recht op pleidooi te laten vervallen doet echter de vraag rijzen of de 'kan'-bepaling van artikel 87 Rv voldoende waarborgen biedt op het recht van partijen op een mondelinge toelichting van hun stellingen ten overstaan van een rechter ('oral hearing' in de zin van artikel 6 EVRM). De Raad meent dat deze vraag langs twee wegen kan worden beantwoord. Ofwel de Memorie van Toelichting wordt op dit punt verduidelijkt, ofwel bij wijze van vangnet wordt aan lid 1 van artikel 87 Rv de volgende passage toegevoegd, dan wel wordt aan artikel 87 Rv een nieuw achtste lid toegevoegd, dat naar analogie van artikel 134 Rv als volgt zou kunnen luiden:

Voordat de rechter over de zaak beslist, wordt aan partijen desverlangd gelegenheid geboden hun standpunt mondeling uiteen te zetten.

Met een van deze aanvullingen op het voorstel wordt aan artikel 6 EVRM voldaan (en tevens aan de strekking van artikel 30j lid 6 en 354 Rv-KEI).

Van een mondelinge behandeling moet op verzoek een proces-verbaal worden opgemaakt. Verwacht moet worden dat dit verzoek zeker in hoger beroep veelvuldig zal worden gedaan. Dit zal tot een werklastverzwaring leiden. De Raad zal deze werklastverzwaring in een na te zenden werklastparagraaf kwantificeren.

Artikel I onderdeel F (artikel 279 lid 6 - schakelbepaling verzoekschriftprocedures)

Artikel 279 lid 6 bevat een schakelbepaling voor de verzoekschriftprocedure, inhoudende dat de artikelen 87 tot en met 90, alsmede de negende afdeling van de tweede titel van overeenkomstige toepassing zijn, tenzij de aard van de zaak zich hiertegen verzet.

De Raad is van mening dat de verwijzing naar het bewijsrecht (de negende afdeling van de tweede titel) kan worden geschrapt. De verwijzing naar het bewijsrecht staat immers al in artikel 284 lid 1 en die bepaling wordt niet gewijzigd. In artikel 279 Rv past een bepaling over bewijsrecht ook niet goed.

Het van overeenkomstige toepassing verklaren van de artikelen 87 t/m 90 Rv in verzoekschriftprocedures 'tenzij de aard van de zaak zich hiertegen verzet' wordt werkbaar geacht maar zou, nu de in het zesde lid van artikel 279 Rv genoemde artikelen in de bestaande verzoekschriftprocedure worden ingepast, nog kunnen worden uitgebreid met 'of de procedure'. Daarmee wordt ondervangen dat in familiezaken er geen partijen, maar verzoekers, belanghebbenden én anderen zijn. In familie- en jeugdprocedures is niet altijd gewenst dat betrokkenen aan elkaar vragen gaan stellen. Ook het terbeschikkingstelling stellen aan partijen van beeld- of geluidsopnames lijkt in familiezaken, waar er meerdere belanghebbenden kunnen zijn en de mondelinge behandeling gesloten is, niet altijd gewenst. De clausule 'tenzij de aard van de zaak of procedure zich hiertegen verzet' maakt maatwerk mogelijk.

Artikel III – Overgangsrecht in het procesrecht

Artikel III bepaalt dat artikel I van toepassing is op procedures waarbij het exploit op of na de datum van inwerkingtreding van artikel I rechtsgeldig is betekend en op procedures waarbij een verzoekschrift op of na de datum van inwerkingtreding van artikel I bij de rechter is ingediend.

Het woord 'rechtsgeldig' doet de vraag rijzen wat er geldt als het exploit onjuist is betekend en dit door middel van een herstelexploit wordt hersteld na de datum van inwerkingtreding. Kan het woord niet beter worden weggelaten?

Artikel IV - Overgangsrecht bij de pilotgerechten Gelderland en Midden Nederland

Bij de consultatie is door uw ministerie expliciet aandacht gevraagd voor de volgende vraag met betrekking tot het overgangsrecht bij de pilotgerechten Gelderland en Midden-Nederland: 'Bij de pilotrechtbanken leeft een grote wens om na intrekking van de KEI-wetgeving de termijn en het aantal procedures waarin nog volgens KEI-regels geprocedeerd moet worden ingevolge het overgangsrecht, zoveel mogelijk te beperken. Men zou daar graag de mogelijkheid hebben om na inwerkingtreding van dit wetsvoorstel in alle onder KEI gestarte procedures over te stappen op het regime van dit wetsvoorstel (Rv met verruimde mondelinge behandeling). Dat zou bijv. kunnen nadat de uiterste termijn voor het verschijnen van gedaagde is verstreken. Of men zou kunnen denken aan een maand "stand still" na inwerkingtreding van dit wetsvoorstel, waarna een rolzitting wordt gehouden om te bepalen wat er in alle lopende procedures moet gebeuren om over te kunnen stappen op het regime van het wetsvoorstel.'

Artikel IV is naar het idee van de Raad onvoldoende duidelijk over het moment waarop een procedure onder het met dit wetsvoorstel beoogde regime valt (en niet meer onder KEI-Rv). De Raad stelt voor 'dagtekening van het oproepingsbericht' te wijzigen in het moment van betekening van het oproepingsbericht. Dat sommige artikel 112-zaken dan met de spoorwissel van artikel 69 Rv verwezen moeten worden naar de papieren stroom neemt de Raad voor lief.

De Rechtspraak is geen voorstander van een 'stand still' na inwerkingtreding zoals uw ministerie voorstelt. Het duidelijkst is om op de KEI-zaken het KEI-regime van toepassing te laten zijn zodat ook in hoger beroep en cassatie van die zaken duidelijk is welk procesrecht is toegepast. Dit voorkomt fouten in het toepasselijke procesrecht voor de rechtzoekenden.

3. Omissies

Mondelinge uitspraak

Artikel 357 lid 2 Rv-KEI is per abuis niet in werking getreden en zou, nu artikel 30p Rv wel in werking is getreden, zo snel mogelijk alsnog in werking moeten treden. Hoewel dit wetsvoorstel niet gaat over de mondelinge uitspraak (artikel 30p Rv-KEI is immers al eerder landelijk ingevoerd), zou dit wetsvoorstel wel kunnen worden aangegrepen om de leemte die is ontstaan doordat artikel 357 lid 2 Rv-KEI (in hoger beroep alleen bij tussenarrest of bij eindarrest in KG) nog niet is ingevoerd.

Overigens komt de plaats van de bepaling over de mondelinge uitspraak (30p) wat merkwaardig voor in de nu voorgestelde systematiek.

Elektronische handtekening (artikel 30c derde lid Rv-KEI)

Artikel 30c, derde lid, van Rv-KEI introduceert de mogelijkheid van het gebruik van een elektronische handtekening. Huidig Rv kent een dergelijke bepaling niet. De wettelijke grondslag voor de elektronische handtekening moet ook in het huidige Rv worden verankerd (in tegenstelling tot in het bestuursrecht waar dit wél wettelijk is verankerd).

Het zou goed zijn hiertoe een wettelijke mogelijkheid te hebben, zodat deze niet alleen bij bestuursrecht, maar ook in het civiele recht kan worden geïntroduceerd op het moment dat de stand van de digitalisering dat toestaat.

Artikel 33 lid 2 Rv

Verder doet de Raad nog de suggestie om in artikel 33 lid 2 Rv de woorden 'bij algemene maatregel van bestuur' in de laatste alinea te vervangen door de woorden 'bij of krachtens algemene maatregel van bestuur'. Het is wenselijk om steeds na een succesvolle, vrijwillige fase digitaal procederen per zaakstroom verplicht te stellen. Als daarvoor niets anders wordt geregeld, zal dat steeds op basis van een nieuwe AMvB moeten worden bepaald op grond van artikel 33, tweede lid, laatste volzin Rv. In het bestuursrecht kan dit verplicht stellen echter bij KB (en dus door de minister) worden bepaald op grond van de KEI-wetgeving. Om bij Civiel een vergelijkbare mogelijkheid te creëren, stelt de Raad bovenstaande kleine aanvulling van artikel 33, tweede lid, laatste volzin Rv voor, zodat een en ander uitsluitend elektronisch kan. In de AMvB die thans wordt opgesteld, kan dan worden opgenomen dat het uitsluitend via elektronische weg verzoeken en mededelingen en dergelijke kunnen doen bij ministeriële regeling wordt bepaald. Hiermee wordt bereikt dat niet steeds een AMvB moet worden opgesteld en voorgehangen, terwijl de minister nog wel het laatste woord behoudt bij het bepalen of digitaal procederen verplicht wordt gesteld. Voorts hoeft vervolgens alleen nog worden afgestemd welke zaakstromen worden onderscheiden.

FINANCIËLE GEVOLGEN

Gelet op de zeer korte termijn voor de advisering, heeft de Raad de financiële gevolgen (werklastgevolgen, IT-kosten en overige implementatiekosten) niet in kaart kunnen brengen en kunnen betrekken bij zijn advies. De Raad behoudt zich het recht voor om hier op een later tijdstip bij u terug te komen.

CONCLUSIE

De Raad voor de rechtspraak kan zich op hoofdlijnen verenigen met het Wetsvoorstel en spreekt daarvoor zijn waardering uit, maar geeft u in overweging om het Wetsvoorstel op de in dit advies genoemde onderdelen te verduidelijken/aan te vullen.

TOT SLOT

Indien na het uitbrengen van dit advies het Wetsvoorstel op belangrijke onderdelen wordt gewijzigd of indien uit nadere uitvoeringsregelgeving belangrijke werklastgevolgen voortvloeien, dan wordt de Raad graag in de gelegenheid gesteld daarover aanvullend te adviseren. Met het oog op de voorbereiding van de gerechten op de invoering van het Wetsvoorstel, stelt de Raad er prijs op als hij geïnformeerd wordt over de indiening van het Wetsvoorstel bij de Tweede en de Eerste Kamer en de plaatsing van de definitieve wetstekst in het Staatsblad.

Ook eventuele nadere regelgeving volgend op dit Wetsvoorstel met gevolgen voor de rechtspleging valt binnen het adviesrecht van de Raad. Voor zover van toepassing, ontvangt de Raad graag een adviesaanvraag voor deze nadere regelgeving.

Hoogachtend,

mr. H. Rappa-Velt
Lid Raad voor de rechtspraak

BIJLAGE: WETSTECHNISCH EN REDACTIONEEL COMMENTAAR

Naar aanleiding van de wettekst:

Artikel I aanhef

De formulering 'voor de gerechten waarvoor de Wet van 16 juli 2016 niet in werking is getreden' acht de Raad niet juist. Die gerechten zijn er niet. Bij KB van 24 april 2017 Stb. 174 is de Wet van 16 juli 2016 met ingang van 1 september 2016 immers voor alle gerechten gedeeltelijk in werking getreden.

De tweede 'en' in de aanhef van artikel I (tussen 'verzoeken' en 'voor de gerechten') is overbodig en kan worden geschrapt.

Artikel I onderdeel A (artikel 85, derde lid)

In de artikelsgewijze toelichting bij artikel I onderdeel A (artikel 85, derde lid) staat 'Het derde lid van artikel 85 vervalt'. In de wettekst is echter verzuimd om het bestaande derde lid te schrappen en het vierde lid te vernummeren tot derde lid, zoals blijkt uit de toelichting wel de bedoeling is. De voorgestelde wijziging van het derde lid betreft dus een wijziging van lid 3 (nieuw). De aanvang van deze bepaling moet dus luiden: 'In artikel 85, vierde lid, wordt ...'.

De Raad vraagt zich voorts af waarom de term 'indienen' in artikel 30k lid 5 in artikel 87 lid 5 Rv vervangen wordt door 'in het geding brengen'.

Artikel I onderdeel B (artikel 87, lid 1)

Het eerste lid van het voorgestelde artikel 87 luidt 'De rechter kan, op verzoek van partijen of van een van hen dan wel ambtshalve en in elke stand van het geding een mondelinge behandeling bevelen.' De toelichting zegt dat lid 1 niet is gewijzigd, maar dat acht de Raad niet juist. Nu houdt lid 1 immers in, zover hier van belang, dat de rechter een verschijning van partijen ter terechtzitting kan bevelen 'teneinde een schikking te beproeven'. De wijziging van lid 1 houdt dus een verbreding van zijn scope in.

Artikel I onderdeel B (artikel 87, lid 5)

Volgens de Toelichting zou deze bepaling artikel 30k lid 4 betreffen. Dat klopt niet. De tekst lijkt sterk op die van het bestaande artikel 87 lid 2 Rv. Een niet onbelangrijk verschil is dat het kennelijk in zaken met verplichte procesvertegenwoordiging niet langer is toegestaan om ter zitting zonder advocaat te verschijnen. In artikel 30k lid 4 was deze mogelijkheid al beperkt voor de eiser/verzoeker, maar niet voor belanghebbenden. Waarom die mogelijkheid nu nog verder wordt beperkt, wordt niet toegelicht. Denk aan de alimentatieprocedure waar de verweerder ter besparing van kosten geen verweerschrift indient en zelf ter zitting verschijnt. Die mogelijkheid komt in het voorstel te vervallen.

Artikel I onderdeel B (artikel 87, lid 6)

Het is, net als in artikel 30k lid 5, niet duidelijk wat hier bedoeld wordt met 'processtukken'.

De laatste zin van het voorgestelde artikel 87, lid 6 bepaalt dat 'Stukken die na de termijn of ter zitting in het geding worden gebracht, worden door de rechter buiten beschouwing gelaten, tenzij de goede procesorde zich daartegen verzet'. Artikel 30k lid 5 houdt door verwijzing naar artikel 30c lid 8 nog een beperking in op het verplicht buiten beschouwing laten van te laat ingediende stukken: als de indiener redelijkerwijs niet geacht kan worden in verzuim te zijn geweest. De toelichting vermeldt niet waarom deze grond hier niet is overgenomen. Op dit punt wordt de wet dus zonder toelichting strenger voor indieners van stukken.

Artikel I onderdeel B (artikel 87, lid 7)

Het zevende lid van artikel 87 heeft het over 'stukken'. In artikel 22 is (in beide versies van het wetboek) sprake van 'bescheiden'. Het ligt uit oogpunt van interne consistentie voor de hand om die terminologie hier ook te hanteren.

Artikel I onderdeel B (artikel 89)

Het eerste lid van artikel 89 Rv bepaalt dat de procedure eindigt indien een schikking tot stand komt. Het verdient aanbeveling om in de MvT bij artikel 89 lid 1 duidelijk te maken hoe een zaak eindigt (bij rolzaken door doorhaling op de rol; bij verzoekschriften ligt dit lastiger).

Daarnaast wordt opgemerkt dat artikel 89 Rv weliswaar van overeenkomstige toepassing is verklaard op verzoekschriftprocedures, maar dat hiermee nog niet zonder meer wettelijk is bepaald dat het proces-verbaal van een schikking in een verzoekschriftprocedure ook een executoriale titel oplevert. In de KEI- wetgeving was dit gerepareerd door artikel 30m op te nemen in het algemene deel (zie MvT KEI). Dit aspect verdient aandacht in de wettekst dan wel de toelichting.

Artikel I onderdeel B (artikel 90, lid 4)

In artikel 90 lid 4 is de term 'voorgehouden vervangen door 'voorgelezen'. Volgens de toelichting was de term voorhouden opgenomen als meer neutrale term teneinde dat proces-verbaal ook digitaal te kunnen toesturen. In de toelichting op artikel 30n leest de Raad evenwel: 'Dat geeft meer gelegenheid om het proces-verbaal op een andere wijze aan partijen voor te leggen, bijvoorbeeld door toezending van een digitaal bestand'. Digitale toezending is dus een voorbeeld. Er kan ook gedacht worden aan toezending per post. De Raad geeft in overweging de term 'voorhouden' te handhaven.

Artikel I, onderdeel B (artikel 90, lid 6)

In het zesde lid wordt 'ter beschikking stellen' vervangen door 'verstrekken'. De Raad geeft in overweging de term 'ter beschikking stellen' te handhaven.

Artikel I onderdeel E (artikel 134 - het vervallen van het recht op pleidooi)

In verband met het schrappen van artikel 134 dienen voor het hoger beroep in artikel 344 lid 2 de woorden 'wanneer pleidooi wordt gevraagd of' te worden geschrapt.

Artikel II aanhef

De tweede 'en' in de aanhef van artikel II (tussen 'verzoeken' en 'voor de gerechten') is overbodig en kan geschrapt worden.

Artikel II onderdeel A (artikel 30c, derde lid)

In artikel 30c, derde lid, wordt 'is aan dit vereiste voldaan' vervangen door 'is tevens aan dit vereiste voldaan'. Als het de bedoeling is om de hier bedoelde wijze van ondertekening toe te laten naast die welke toegestaan is op grond van artikel 3:15a BW in samenhang met de eIDAS-verordening, zou het woord 'tevens' beter vervangen kunnen worden door 'in elk geval'.

Artikel IV, tweede lid (Overgangsrecht pilotgerechten)

Het tweede lid van artikel IV bepaalt: 'Op vorderingsprocedures bij de rechtbanken Gelderland en Midden-Nederland, waarin partijen niet in persoon kunnen procederen en waarvoor voor de datum van inwerkingtreding van deze wet het oproepingsbericht is gedagtekend, blijft in afwijking van het eerste lid het recht van toepassing zoals dat voor die datum gold.'

Tussen 'blijft' en 'het recht' zou nog ter verduidelijking 'in afwijking van het eerste lid' kunnen worden toegevoegd.

Naar aanleiding van de Memorie van Toelichting (MvT):

MvT, p. 6, 2e alinea, laatste 3 zinnen

'Begin 2018 is gebleken dat het digitaliseringsproces omvangrijker en complexer is dan gedacht. Dit heeft ertoe geleid dat de digitalisering bij de rechtspraak anders zal worden vormgegeven, ook bij de pilotgerechten. Hiertoe ontwikkelt de rechtspraak een nieuw basisplan. Het gevolg hiervan is dat de wetgeving op basis waarvan momenteel bij de pilotgerechten digitaal geprocedeerd moet worden, moet worden ingetrokken.'

De formulering in de MvT wekt de indruk dat de Rechtspraak nog bezig is met het ontwikkelen van een nieuw basisplan. Het basisplan is echter al gemaakt, vastgesteld en er is begonnen met de verdere uitwerking. Deze zin in de MvT dient derhalve te worden geactualiseerd.

MvT, p. 7, onder 2 (Spoedwetgeving)

Op p. 7 van de MvT staat onder 2 (Spoedwetgeving) dat 'Het spoedeisend belang wordt veroorzaakt door: 1. de dagelijkse praktische problemen waarmee de pilotgerechten kampen bij het werken met het geautomatiseerde systeem van de rechtspraak. Het verplicht digitaal procederen valt daarbij bovendien duurder uit dan het procederen in zaakstromen en bij gerechten waar de digitalisering niet is ingevoerd. Uit cijfers van de Raad voor de rechtspraak blijkt dat de meerkosten voor het gebruik van het digitale systeem over 2018 zijn geraamd op € 785.000 voor de rechtbank Gelderland en op € 758.000 voor de rechtbank Midden-Nederland. Dit betreft de kosten van implementatie en onderhoud en productieverlies.'

Het spoedeisend belang wordt niet alleen door het kostenaspect ingegeven maar vooral ook door het feit dat de pilots verplicht digitaal procederen nu heel lang duren en de implementatie in de andere gerechten niet heeft plaatsgevonden. Bij de in de MvT genoemde kosten past voorts de kanttekening dat de toelichting zich tot de kosten voor de betreffende gerechten beperkt en hiermee voorbij gaat aan de kosten die door de advocatuur en de deurwaarders worden gemaakt.